
Het ringen van vogels is een boeiende bezigheid. Enkele van onze leden die hiervoor een speciale vergunning bezitten houden zich bezig met deze tak van wetenschappelijk onderzoek. Eén van de soorten die jaarlijks wordt geringd is de havik. Dit is een aanzet voor een nieuwe rubriek waarin regelmatig verslag zal worden gedaan van dit ringwerk.

Hanneke Sevink

Terugmeldingen van haviken

Inleiding

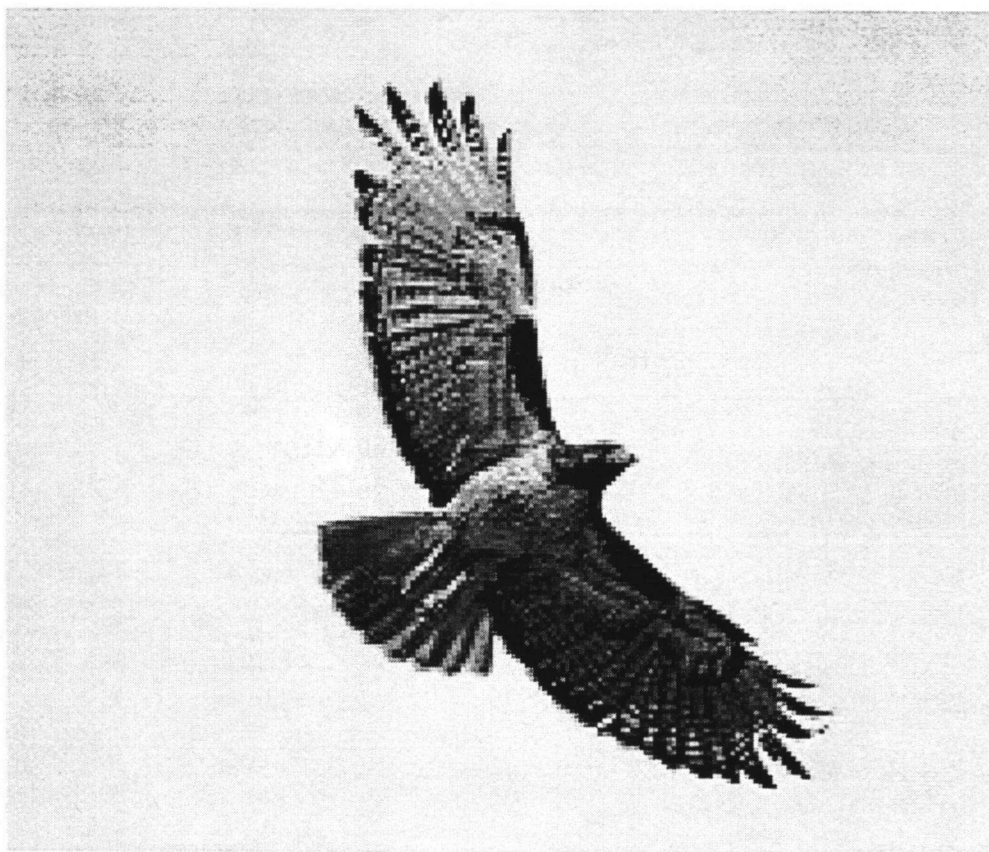
Vanaf 1997 kent onze vogelwerkgroep een Vogelringstation. Daarover is in eerdere Korhanen al enkele keren gepubliceerd (De Korhaan 31(1): 5-6, 31(4): 91-92, 32(4): 97-99).

Op dit moment telt het ringstation tien medewerkers, waaronder vijf ringers. Deze groep vrijwilligers ringt het hele jaar door allerlei soorten vogels variërend van winterkoning tot ooievaar. Over het doel van dit ringwerk en de resultaten die het tot nu toe heeft opgeleverd gaat deze nieuwe rubriek. In ieder artikel lichten we een aantal 'terugmeldingen' toe (ringnummers die teruggemeld worden bij het

Vogeltrekstation in Heteren heten terugmeldingen) waarbij we ingaan op een bepaald aspect van het ringwerk. In dit eerste artikel

gegevens over de tot nu toe teruggemelde haviken.

Havikterugmeldingen

Tabel 1. Terugmeldingen van geringde havikjongen van 1999-2002.

Ringdatum	Ringplaats	Geslacht	Melddatum	Vindplaats	Afstand (km)	Aantal dagen vanaf ringdatum	Doodsoorzaak
28-05-1999	Laren	vrouw	07-07-2002	Soest	8	1136	onbekend
17-06-2000	Hilversum	vrouw	04-08-2000	De Bilt	11	48	ruit
17-06-2000	Hilversum	vrouw	26-02-2001	Soestduinen	9	254	verhonger
19-06-2000	Amersfoort	vrouw	16-05-2001	Goudriaan	39	270	onbekend
21-05-2001	Lage Vuursche	vrouw	05-10-2001	Baarn	2	137	bacteriële infectie
23-05-2001	Hilversum	vrouw	12-08-2001	Zeist	14	81	verwonding of ziekte
19-06-2001	Hilversum	vrouw	06-09-2001	Bilthoven	14	79	onbekend
15-06-1999	Hilversum	man	07-08-1999	Loosdrecht	7	53	tegen glas gevlogen
17-06-2000	Hilversum	man	14-08-2000	Breukelen	14	58	tegen glas gevlogen
07-06-2001	Huizen	man	29-01-2002	Naarden	3	236	verhonger
25-06-2001	Hilversum	man	15-08-2001	Almere	11	51	verkeersslachtoffer
15-06-2002	Huizen	man	22-09-2002	Maartensdijk	13	99	verwonding of ziekte

In het totaal beschikken wij over twaalf terugmeldingen (zie tabel 1). Dit aantal is vanzelfsprekend veel te klein om betrouwbare conclusies uit te kunnen trekken. Wat we wel kunnen doen, is proberen daar enkele trends uit naar voren te halen.

Leeftijd

Bij elke terugmelding die wij van het Vogeltrekstation krijgen is aangegeven hoeveel dagen verstreken zijn vanaf het moment van ringen en hoeveel kilometer de vogel op het moment van de melding verwijderd was van de ringplaats. Uit deze gegevens kunnen wij opmaken hoe oud de geringde jongen geworden zijn. In het overzicht dat wij hebben van de haviken varieert de verstreken tijd van 48 dagen tot 1136 dagen (iets meer dan drie jaar). De havik die na 48 dagen al het loodje legde is in feite wel iets ouder dan 48 dagen geworden. Op het moment van ringen was zij namelijk al dertig dagen oud, dus feitelijk was zij 78 dagen oud. Gaan we er vanuit dat haviken uitvliegen als ze ongeveer 45 dagen zijn, dan heeft deze dame slecht 23 dagen buiten het nest geleefd. Toch heeft zij in die korte tijd al wel echt zelfstandig geleefd, gezien het feit dat ze in Soest tegen een ruit is gevlogen. Jongen die nog door de ouders worden bij-

gevoerd blijven in de buurt van het nest. Zij is minstens elf kilometer ver gekomen.

Dat er in dit overzicht geen haviken bijzitten die langer dan drie jaar geleefd hebben ligt aan het feit dat wij met ons Vogelringstation pas sinds vier jaar op meer structurele wijze roofvogels ringen. Daarom worden hier nu vooral terugmeldingen van jonge roofvogels beschreven. Er zijn de afgelopen jaren ook wel oudere dode haviken in het Gooi aange troffen, maar die hadden helaas geen ring, omdat er in vroeger jaren nog maar weinig jonge roofvogels werden geringd. Hoe oud kunnen haviken in het wild nu eigenlijk worden? De oudste teruggemelde havikman was tien jaar; de oudste teruggemelde havikvrouw 17 jaar. Wellicht kunnen haviken nog wel ouder worden dan deze twee, maar daar is op dit moment geen bewijs van.

Dood door botsing

Botsingen met obstakels zoals ramen, verkeer en hoogspanningskabels vormen een belangrijke doodsoorzaak in het eerste levensjaar. Ons overzicht telt drie raamslachtoffers en één verkeersslachtoffer (tabel 1). Al deze ongelukken gebeurden in minder dan twee maanden na het uitvliegen. Uit de literatuur weten we dat oudere haviken bijna nooit door dergelijke gebeurtenissen

om het leven komen. Gebrek aan ervaring in omgang met de mensenwereld speelt de jongen dus parten. Ook kan het van invloed zijn dat deze jonge beesten nog geen eigen territorium hebben en gedwongen zijn zich voortdurend te verplaatsen. Mogelijk komen ze daardoor eerder in bewoonde gebieden terecht. Door het voortdurend verder trekken krijgen ze ook niet de kans een bepaald terrein goed te leren kennen.

Verhonger

Uiteindelijk overleeft meer dan de helft van de jonge roofvogels het eerste levensjaar niet. Veel jongen sterven doordat ze verhonger. Een jong dat niet goed leert jagen sterft vaak al snel na het uitvliegen. Maar ook in de winter wanneer het voedselaanbod terugloopt is er een hele groep van eerstejaars roofvogels die het onderspit delft. Dit is trouwens ook vaak de periode dat haviken proberen kippen op een boerenerf te pakken. We kunnen het beschouwen als hun laatste poging tot overleven. De twee door honger overleden haviken in tabel 1 zijn beide in de winter overleden.

Sekse en overlijdenskans

In het totaal zijn er zeven vrouwtjes teruggemeld en vijf mannetjes. Dat lijkt erop te wijzen dat

beide seksen een even grote kans hebben op overleven, maar dat hoeft niet zo te zijn. Men moet deze cijfers vergelijken met het aantal havikmannen en vrouwen dat de afgelopen jaren geringd is. De sekseverdeling kan van jaar tot jaar nogal verschillen en is slechts zelden 50 : 50 (tabel 2). Wij hebben in de periode van 1999 en 2001 in totaal 334 haviken geringd, waarvan 124 mannetjes en 108 vrouwtjes (tabel 2).

Over de afgelopen vier jaar zien we een verhouding van mannetjes en vrouwtjes bij de uitgevlogen jongen van ongeveer 12,5 : 11, terwijl de terugmeldingen een verhouding laten zien van 5 : 7. Er zijn dus meer mannetjes geringd, maar minder mannetjes teruggemeld. Echter, aangezien het totaal aantal geringde jongen nog vrij laag is, kunnen we aan deze percentages nog geen conclusies verbinden. Voorlopig lijkt het erop dat vrouwtjes het moeilijker hebben dan mannetjes.

Tabel 2. Sekseverdeling van geringde jonge haviken van 1999-2001.

Jaar	man	vrouw
1999	15	19
2000	25	25
2001	32	41
2002	52	23
Totaal	124	108

Dood door ziekte of verwonding

Drie haviken zijn overleden als het gevolg van een ziekte in het eerste levensjaar. De vraag bij ziekte als doodsoorzaak is of die ziekte ook echt de enige oorzaak is. Vaak is het zo dat dieren die door de een of andere oorzaak al verzwakt zijn, ook bevatelijker zijn voor allerlei aandoeningen.

Het afgelopen jaar zijn er bijvoorbeeld in Nederland meerdere

Twee jonge haviken

Foto: H. Sevink

jongen op het nest met het geel aangetroffen, één daarvan was een buizerdjong in ons gebied. Het geel is een duivenziekte waar roofvogels over het algemeen geen last van hebben. Alleen wanneer zij toch al verzwakt zijn kunnen zij er zelf ook ziek van worden. Bij beesten in de groei betekent dit bijvoorbeeld dat hun kop ernstig vervormd raakt. Gaan er nu ongeveer evenveel haviken dood door botsingen als door ziekte?

In tabel 1 is te zien dat er vier door botsingen het leven lieten, tegenover drie door ziekte. Die indruk wordt wel gewekt maar is niet juist. Om te beginnen is het

aantal veel te klein om een uitspraak te kunnen doen. Verder moeten we bedenken dat een havik die zich te pletter vliegt tegen een ruit een veel grotere kans heeft gevonden te worden, dan een beest dat ergens midden in de bossen verhongert of aan een ziekte sterft. De komende jaren zal het beeld van overlevingsmogelijkheden en het overlijdensrisico's van haviken steeds duidelijker worden als wij van meer jaren geringde beesten teruggemeld krijgen. Ringwerk is vooral een activiteit die op de lange duur haar waarde krijgt.